

ALS MET ZIJN HAND.

Enige tijd geleden moest ik preken over zondag 10 van de Heidelbergse Catechismus. Voordat de kerkdienst begon zongen we een lied uit de proefselectie van het Liedboek voor de Kerken. De beurt was aan lied 90, een dichterlijk berijming van de troost die Paulus ons in Rom. 8:26-39 geeft over het lijden in deze wereld. 'Dit weet ik vast en zeker, dat mij de Heer bemint, dat Hij mijn deel, mijn beker, mijn Vader is, mijn vriend, dat Hij geen kwaad kan willen, dat Hij mij bij wil staan, dat Hij de storm zal stillen, mijn vijand zal verslaan.' Zo laat de dichter ons zingen. Het kon moeilijk anders of vlak voor déze kerkdienst over déze catechismuszondag sprong die ene zin er uit: '*dat Hij geen kwaad kan willen.*' Is dat wat wij belijden in zondag 10? Is de dichter hier ook schriftgeleerde? Leren de Schriften dat God geen kwaad kan willen?

Ontkenning.

Nu gaat het mij niet om een beoordeling van lied 90. Maar dit lied bepaalt ons bij de voorzienigheid van God. Vergelijken we genoemde zin met Rom.8 dan is ze kennelijk bedoeld als dichterlijke weergave van de troostvolle wetenschap ("nu wéten wij" zegt Paulus in vs. 28) dat God 'alle dingen doet meewerken ten goede voor hen die God liefhebben.' Je kunt het misschien ook wel zingen met deze bedoeling van Paulus in gedachten. Dat neemt niet weg dat je letterlijk genomen iets anders zingt dan de apostel zegt. Dat valt zeker op als je eerst in Rom. 8 gelezen hebt dat het lijden er is door de vruchteloosheid waaraan de wereld onderworpen is om Hem - de vertaling zegt 'om de wil (!) van Hem' - die haar daaraan onderworpen heeft. Hecht zich met de zin niet in het hart van de gemeente een gedachte vast die aansluit bij de dwaling die ontkent dat God ook het kwaad ons toe schikt?

Wanneer een ramp zich voltrekt hoor je stemmen in de samenleving die zeggen: 'Dit wil God niet.' Dat wordt bedoeld als troost voor getroffenen. Maar het is troost die tegen Gods voorzienigheid protesteert. Ze kan niet echt mensen helpen om het lijden te dragen.

Dit protest is in zekere zin te begrijpen. Er zijn gelovigen die menen dat zij met de voorzienigheid van God kunnen verklaren waarom rampen ons treffen. Als een ramp zich voltrekt kun je die gemakkelijk betitelen als 'een gesel van God,' maar daarmee doe je nog geen recht aan de belijdenis van Gods voorzienigheid. Het klinkt veeleer als een parmantige poging om de levende God na te rekenen. Intussen heb je geen andere troost te bieden dan de lijdelijkheid. Het is terecht als daartegen wordt geprotesteerd. Maar dat kun je niet doen door te verklaren dat God het lijden niet wil. Daarvoor zegt de Schrift te veel over de hand van God

Verzet.

Het verzet tegen de belijdenis van zondag 10 is niet nieuw. Het heeft vandaag wel een sterke wind in de zeilen. In 1950 schreef G.C. Berkouwer, onder de indruk van de ellende die door twee wereldoorlogen is aangericht, dat de wereld voorgoed in 'de periode van het katastrofale' gekomen schijnt te zijn (*De voorzienigheid Gods*/5). Heeft hij sindsdien geen gelijk gekregen? Rampen zijn er alle eeuwen wel geweest, maar wie kan zich aan de indruk onttrekken dat de intensiteit sterk is toegenomen? Worden we er in onze tijd ook niet buitengewoon indringend mee geconfronteerd? Ellende die mensen elkaar aandoen door zonden, tekortkomingen en nalatigheid, door misdaad en

terreur, door oorlog en vervolging. Ook is er de ellende waarin geen mensenhand aanwijsbaar is: ziekten die het leven slopen; rampen die zich voltrekken in de natuur – aardbevingen, overstromingen, modderlawines en orkanen, en tenslotte in vele gedaanten de dood. Wie heeft daar geen vragen bij? Wie kan alle raadsels oplossen? Wie de belijdenis van Gods voorzienigheid wil bestrijden vindt in deze catastrofale tijd voorbeelden bij de vleet van schrijnend leed. Hij krijgt ook een willig oor. De oplagecijfers van bepaalde boeken liegen er niet om. Kun je nog wel iets anders zeggen dan dat een mens niet meer geloven kan in God en zijn voorzienigheid? Dat je niet meer kunt geloven dat God het kwaad – ook het kwaad! - toeschikt?

Vroeger kon een mens dat misschien nog geloven. De wereld leek overzichtelijk. Alles had een doel. Voor de postmoderne mens is de wereld een chaos van gebeurtenissen en indrukken. Zin en doel merkt een mens niet meer op. Men kan vandaag niet meer geloven in zoiets als een rustig bestuur van God.

Deze kritiek is kennelijk onder de indruk van het moderne wereldbeeld, alsof de generatie die zondag 10 schreef zo'n rustig leven had! Beleefde zij dan geen oorlogen, hongersnood, rampen en geweld? Het was nota bene de tijd van de vervolgingen om het geloof. De opstellers van de catechismus gaven in zondag 10 niet de beschrijving van een rustig bestaan. Midden in de ellende van hun dagen beleden zij Gods voorzienigheid als hun troost!

Maar, zegt een ander, daar ligt nu net het bezwaar. De mensen voelden behoefte aan geborgenheid en troost. Zij konden in deze behoefte zelf niet voorzien. Daarom hebben zij die geprojecteerd op God.

Maar zo is het toch niet! Men heeft niet zelf de voorzienigheid van God bedacht, maar (de teksten onder zondag 10 laten het zien) men greep naar het Woord van God. Daarin vond de kerk houvast. Wie dát niet doet en vervolgens de voorzienigheid kritiseert, diens kritiek kan niet veel meer dan eigen projectie zijn. Zo ontwierp H.M. Kuitert zijn model (*Het algemeen betwijfeld christelijk geloof*/109) en verklaarde het lijden als de mombakkes waarachter God zijn echte gezicht, zijn liefde verbergt (110). De onlangs overleden rabbijn H. Kushner projecteerde toch alleen zijn eigen gevoelens over het kwaad op God toen hij over de machteloosheid van God sprak en beweerde dat wij die machteloosheid Hem maar moeten vergeven (*Als het kwaad de goede mensen treft*/138). Of je rekent met God af in een venijnige karikatuur à la Maarten 't Hart (*Een vlucht regenwulpen*) die Hem afschildert als een sadist die met plezier de mensen kwelt. Maar welke tróóst geeft deze kritiek op de voorzienigheid van God? Anderen menen dat wij lange tijd God hebben gebruikt om onze onwetendheid te camoufleren. We begrepen allerlei verschijnselen in deze wereld niet. In de bliksem hoorden we de stem van God. Hij liet de gewassen groeien en zijn hand stuurde de wolken. Nu heeft de wetenschap ontsluitend hoe het in deze wereld werkt. En wat we nog niet weten ontdekken we binnenkort. De moderne mens heeft God niet meer nodig als verklaring. Maar heeft God dan niet deze wereld geschapen met al wat daarin is? Als wij ontdekken hoe het werkt, dan is het God die het zo heeft gemaakt en die zich in zijn zorg voor deze wereld daarvan bedient. Wat de wetenschap ontdekt maakt God niet overbodig. Het laat alleen maar iets van zijn majesteit zien.

En dan is er het verzet in naam van de vrijheid. De mens is er ook nog! Voor hem zou er geen ruimte meer zijn om te kiezen en te beslissen als God alles regeert. Ook hier kunnen we denken aan Kuitert. Hij illustreert onze vrijheid met een computerspel (104). Wij maken als speler onze keus uit de mogelijkheden die het spel biedt. Die ruimte hebben we omdat het spel op een heel ander, een veel hoger niveau speelt. Is dit geen wonderlijke vergelijking? Is een computerspel niet geheel geprogrammeerd?

Trouwens, dit pleidooi voor onze vrijheid doet vreemd aan in een tijd waarin velen houvast zoeken in occulte zaken als astrologie, horoscopen en waarzeggerij. Is dan ons leven, als dat in de sterren staat geschreven, niet geheel en al van te voren bepaald?

De belijdenis van Gods voorzienigheid ontmoet een spervuur van kritiek.

Een belijdenis!

Laten we dan niet vergeten dat het om een belijdenis gaat! Ons verweer kan gemakkelijk ontaarden in een theoretische beschouwing die verklaart hoe God de wereld onderhoudt en regeert. De voorzienigheid wordt dan de sluitsteen van een systeem waarin alle gebeurtenissen keurig geordend, overzichtelijk en hanteerbaar zijn geworden voor ons; een toverwoord dat alle moeiten bezweert. Het antwoord op elke vraag is: 'de voorzienigheid.'

We kunnen tot zo'n verklaring worden verleid door het woord 'voorzienigheid.' Dat zegt eigenlijk alleen maar dat God alle gebeurtenissen in deze wereld van te voren heeft gezien. Er is dan afstand tussen Hem en de wederwaardigheden in ons leven. Dan hebben wij geen troost. Calvijn, die deze afstandelijkheid vreesde, merkt op dat de voorzienigheid "evenzeer betrekking op de handen als op de ogen van God heeft" (*Institutie* I.16/4). Hij illustreert dat met het antwoord dat Abraham aan Izaak gaf toen zij samen onderweg waren naar de berg waar hij zijn zoon zou offeren.

Was dat geen machtig antwoord? Abraham was op weg gestuurd door het bevel van God. Diezelfde God had beloofd dat deze zoon tot een groot nageslacht zou uitgroeien. Moest hij zijn nageslacht ten offer brengen? Onderweg overwoog Abraham voor zichzelf Gods belofte en bevel. Dat moet wel de moeilijkste afweging van zijn leven zijn geweest. En toen vroeg Izaak naar het offerdier. Zijn vader gaf toen niet een verklaring van Gods beleid. Zijn antwoord was geen beschouwing over Gods regering. In de concrete situatie waarin God hem had gebracht beleed hij zijn vertrouwen in God: "God zal zichzelf voorzien van een lam ten brandoffer" (Gen.22:8). God zal 'voorzien.' Dat is hier wel veel meer dan 'van te voren zien.' Hij zal *ervoor zorgen* dat dit lam er is! Abraham geloofde in God. Hij beleed zijn geloof in de nabije, concrete zorg van God en werd niet beschaamd. Er was een ram, juist op het kritieke moment.

Zo tekent de Schrift Gods onderhouding en regering voor ons. Niet in een abstracte beschouwing, maar in de actualiteit van het leven, in concrete zorg. Concreet en nabij - Gods hand. Zijn sterke hand (Joz.4:24), zijn 'machtige rechterhand die grote daden doet' (Ps.118:1516) en zijn 'verheven arm' (Ex.14:8). Gods hand, dat wijst op daadwerkelijke, betrokken activiteit. Hij verzorgt ons 'als met zijn hand.'

Deze belijdenis danken we niet aan ons eigen inzicht. Niet ons eigen inzicht in de gang van deze wereld doet ons van de voorzienigheid spreken. Wij gaan op Gods openbaring af. Wij houden met Abraham zijn belofte vast. Hij heeft zijn zorg beloofd. Dat is zijn verbond in Christus Jezus. Dat levert geen sluitende verklaring van ons leven op. Hoe zou dat ook kunnen? Wij belijden dat onze God ondoorgrondelijk is. We hebben geen begrijpelijk systeem tot troost. We hebben een Vader. Een machtige Vader. We vertrouwen op zijn hand. Niet minder dan drie keer wordt deze hand in zondag 10 genoemd. Wij belijden de machtige werkhanden van onze Vader, zijn almachtige en eeuwige kracht waarmee Hij deze wereld in stand houdt en regeert.

Alle dingen.

Christus heeft ons er van verzekerd dat deze Vader voor ons zorgt (Matth.7). Op bijna iedere bladzijde van de heilige Schrift komt Hij zo naar ons toe. De wereld die Hij schiep staat vast door zijn kracht (Ps.93; Hebr.1). Hij roept de sterren, stuurt de wolken, zendt de regen en laat het gras uitspruiten (Ps.147). Dat gras bekleedt Hij met bloemen (Matth.7). Zijn zegen schenkt de oogst (Ps.67). Zijn zorg strekt zich uit tot de dieren (Ps.104). Hij zorgt voor vee en vogels (Ps.147). Het vee gaat Hem ter harte (Jona 4:11). Over deze zorg liep het geding tussen Elia en de baälpriesters op de Karmel. Als het nodig is laat Hij manna vallen. De kwakkels vliegen op zijn tijd. Hij

stuurt de raven met voedsel naar Elia en zorgt voor olie en meel in de kruik. Hoe vaak zingen de psalmen niet over de zorg van God! Hij beperkt zich ook niet tot zijn eigen volk, maar laat zijn zon schijnen over goede en kwaden (Matth.7). Ook aan volken die Hem niet kennen geeft Hij leven, adem en alles (Hand.17).

Onze Vader onderhoudt deze wereld niet alleen. Hij regeert er ook over. Hij is de Koning der koningen. Hij trok de grenzen der volken (Deut.32). Hij verbreekt de raad der volken (Ps.2; Ps. 33), stelt koningen aan en zet hen af (Dan.2). Hij roept volken om Israël te straffen (Jes.8:7; 10:5.15) maar bestelt ook Kores om zijn volk uit ballingschap te bevrijden (Jes.45). Zijn profeten (Jeremia, Ezechiël, Daniël) verkondigen wat er in de toekomst van de volkerenwereld zal gebeuren. Want het is zijn goddelijk voorrecht om het toekomstige te weten en te laten horen (Jes.44:8).

Zelfs zijn vijanden, de satan, ongelovigen en goddelozen kunnen zich aan Gods regering niet onttrekken. Hij weerhield Abimelech om te zondigen (Gen.20:6). Hij verstokte het hart van Farao (Ex.7:3), liet de volken op hun eigen wegen gaan (Hand.14:16) en gaf Israël aan hun zonden over (Ps.81:13). Hij heeft heidenen overgegeven aan verwerpelijk denken om te doen wat niet betaamt (Rom.1:28). Hij gaf een leugengeest in de mond van Sedekia (I Kon.22:19-23) en stuurt een kracht van dwaling zodat mensen de leugen geloven (II Tes. 2). David werd door Hem tegen zijn volk opgezet zodat hij een volkstelling organiseerde. Hij liet de satan David daartoe verleiden (I Kron.21). Christus werd gekruisigd naar zijn raad en voorkennis (Hand.2) en de vijandschap van het Sanhedrin is door Gods raad bepaald (Hand.4:27:31). Christus kondigt aan dat de duivel in Smyrna gelovigen zal arresteren, maar dat de verdrukking slechts tien dagen duurt (Openb.2:10). Het wordt aan het beest uit de zee gegeven om oorlog tegen de heiligen te voeren en om hen zelfs te overwinnen (Openb.13).

Deze regering plaatst ons wel voor vragen. Hoe kan God die de zonde haat toch regeren over zijn vijanden en hun zonden? Is Hij er dan niet ook verantwoordelijk voor? Ik hoop voor het volgende nummer gelegenheid te hebben op deze moeite in te gaan. Maar nu mogen we al opmerken dat deze moeite niet wegneemt dat Gods Woord in talloze gebeurtenissen laat horen dat deze wereld overeenkomstig zijn raad regeert en dat er niets buiten deze regering valt.

Daarbij laat onze Vader zich wel gelden! Hij heeft, zegt Paulus in Rom. 8 de wereld onderworpen aan de vruchteloosheid. In Gen. 3 lezen we dat als Gods reactie op de zonde: De smart, de zwetende arbeid, de dorens en distels en tenslotte de dood waardoor een mens tot stof weerkeert. Lijden en dood als loon voor de zonde. Het protest tegen zondag 10 hangt vaak samen met de ontkenning van de zondeval en van onze schuld daaraan. Er was geen gouden oertijd beweert Kuitert (106). Kushner schreef over het kwaad dat *goede* mensen treft. Terwijl de Schrift het lijden en het kwaad in verband brengt met God die ná de zondeval doet wat Hij vooraf heeft gezegd: gij zult de dood sterven. God houdt zijn Woord en laat daarom zijn hand ook voelen. Zo lezen we in de Schrift dat GóD hongersnood oproept over het land en de staf van het brood verbreekt (Ps.105). Hij giet zijn plagen uit over Egypte en dreigt zijn eigen volk met allerlei rampen (Deut.28). Joël verkondigt de sprinkhanenplaag als een verschrikking van de dag des Heren (Joël 1). Aan Johannes openbaart God hoe Hij door zijn engelen in honger, pest, oorlog en andere verschrikkingen zijn oordelen over de aarde uitgiet. 'Gebeurt er een ramp in de stad die de Here niet bewerkt', zo vraagt Amos (Am.3). God laat zich gelden! Ook als er geen verband is tussen onze persoonlijke zonde en de ellende die ons treft is het nog zo dat God in ons leven zijn werken openbaar laat worden (Job; Joh.9).

Als we alles overzien (er zou nog veel meer te noemen zijn) dan zeggen we geen woord te veel wanneer we in zondag 10 belijden dat alle dingen in de hand zijn van onze Vader en dat geen schepsel zich kan roeren of bewegen tegen zijn wil. Wil God

het kwaad? Je kunt het toch moeilijk ontkennen als je ziet hoe de Schrift over zijn hand in alle dingen spreekt.

Ten goede.

Deze hand van God is onze troost! Hij heeft deze wereld aan de vruchteloosheid onderworpen. Maar daarom zijn we niet zonder hoop. De wereld wacht er op dat de kinderen van God openbaar worden. De *kinderen* – daarmee is tegelijk gezegd: God werkt hierin als Vader. Paulus vergelijkt de pijn van het lijden met de persweeën van een bevalling waardoor de kinderen van God worden voortgebracht. De Schrift noemt het lijden elders een beproeving waardoor we het doel van het geloof, de zaligheid bereiken (I Pt:1: Jak.1). Acht de tuchtiging van de Here niet gering - Hij tuchtig ons als zijn kind! - omdat ze goede vrucht voortbrengt (Hebr.12). Vernedert u onder de machtige hand van God, opdat Hij u op zijn tijd zal verhogen (I Pt.5). Paulus kan zeggen dat God alle dingen doet meewerken ten goede voor hen die Hem liefhebben. En achter hún liefde vóór God ligt de liefde van God: zij zijn volgens zijn voornemen geroepen en bestemd om gelijkvormig te zijn aan het beeld van zijn Zoon (Rom.8:28vv). Voor die toekomst laat God alle dingen meewerken.

Alle dingen werken mee ten goede voor *hen die God liefhebben*. Het geldt kennelijk niet voor zijn vijanden. Je ziet hoe mensen verschillend op het kwaad reageren. Gods kind houdt vast aan Gods liefde in Christus. Er zijn er ook die zich ondanks alle rampen niet tot God bekeren (Am.4; Openb.9:20). De mensen zullen God zelfs lasteren om de rampen die hen treffen (Openb.16:11.21). In deze wereld vol lijden gaan de wegen uiteen. Er is een beweging naar God toe, maar ook een beweging van Hem af. Nood leert niet alleen bidden; ze laat de mens ook vloeken. De rampen in deze wereld lopen niet alleen uit op de heerlijkheid van Gods kinderen, maar ook op het eeuwig oordeel voor wie Hem haat.

Het lijden in deze wereld is dus niet, zoals Kuitert ons voorstelt, een mombakkes van God die Hij tenslotte aftrekt om ons met liefde op te vangen. Alleen dat beeld al - een mombakkes! Alsof het lijden maar een spel zou zijn! Dan neem je toch het lijden van de mensen niet serieus? En wat erger is, je neemt de oordelen van God niet serieus. Dat God de zonden wèrkelijk straft; dat het vréselijk is om te vallen in de handen van de levende God (Hebr.12). God openbaart in alle ernst zijn toorn van de hemel over de zonden van de mensen (Rom.1). Dat maakt het evangelie van Christus ook zo serieus: alleen in Hem is de liefde van God te zien.

Troost.

Wie in Hem gelooft vindt in Gods Vaderhand z'n troost. Niet dat God geen kwaad toe schikt of dat Hij geen kwaad kan willen. Niet dat wij alle voor- en tegenspoed kunnen verklaren. Niet dat we een antwoord krijgen op al onze vragen. Want vragen zijn er genoeg. Raadsels te over. Wij kunnen God die onze Vader wil zijn niet doorgronden. Lees de psalmen maar en je ontdekt wel hoe kinderen van God hebben geworsteld met Gods hand in hun leven. Maar ze gingen daarmee wel naar Hem toe. De moeite kan heel diep gaan. Zelfs zo diep dat wij niet weten wat wij bidden moeten naar behoren (Rom.8). Maar zelfs dan mogen wij vertrouwen op onze God. Zijn Geest pleit voor ons met onuitsprekelijke verzuchtingen. Onze troost is dat we door Christus mogen vertrouwen op God. We hebben zijn liefde gezien: God die zelfs zijn Zoon voor ons gaf. Vader die met zijn hand, zijn almachtige kracht ons leven leidt, door deze wereld naar zijn heerlijkheid.